

ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ РОЗВИТКУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ ОБРАЗОТВОРЧОЇ СТУДІЇ УЖГОРОДСЬКОГО ПАЛАЦУ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА В 1990-Х – 2000-Х РОКАХ)

Автор статті аналізує традиційні та інноваційні методики художественно-естетического виховання молоді на прикладі студії образотворчого мистецтва Ужгородського дворца дітей та юношества під керівництвом З.С.Баконія та А.А.Турака. Розглядаються форми та методи позашкільного художественного освіти з урахуванням особливостей педагогів – художників, традицій Закарпатської школи живопису та підтверджених часом підходів видатної плеяди художників – педагогів краю.

Загальновідомою є велика естетико-виховна роль позашкільної художньої освіти в системі формування світогляду підростаючого покоління. Такою вона була, є і залишатиметься допоки почуття прекрасного суспільство визнаватиме наріжним каменем гуманістичних цінностей. На зламі століть, що співпало з болісними змінами соціально-економічних і політичних формацій, ця сфера необгрунтовано почала занепадати, хоча й встояла під натиском чисельних кризових проявів. На щастя, десятиліття формування її традицій в поліетнічному соціокультурному середовищі Закарпаття унеможливили їх занепад, а міцні і глибокі корені на оновленій кроні мистецького дерева дали паростки новоцвіту, що символізують продовження життя. Родючим ґрунтом, що дає життєдайні плоди, були і є мистецько-педагогічні надбання Закарпатської школи живопису. Дана стаття покликана прослідкувати спадкоємність та примноження традицій позашкільної художньої освіти на Закарпатті в другій половині ХХ – початку ХХІ століть крізь призму аналізу стану їх збереження та інноваційних підходів до подальшого розвитку.

Ужгородський Палац дітей та юнацтва “Падіюн” – позашкільний виховний заклад, заснований в 1946 році (колишній Палац піонерів) – історично є головним осередком позашкільної художньої освіти в краї, який пропонує юнацтву та молоді різні види творчого розвитку. Набуті традиції в галузі художньо – естетичного напрямку сьогодні активно продовжують свій розвиток. Далеко за межами краю відомі імена корифеїв Закарпатської школи живопису – А.М. Ерделі і Й.Й. Бокшая, а також їх послідовників – Ф.Манайла, А.Коцки, Е.Контратовича і багатьох інших. Ці художники створили в мистецькому житті Закарпаття унікальну творчу атмосферу, впливи якої з часом охопили і освітньо-виховне середовище. Завдяки Золтану Баконію, який заснував і очолював впродовж 43 років студію образотворчого мистецтва при Ужгородському Палаці піонерів, Закарпатська школа живопису не лише набула широкого суспільного визнання, а й отримала в особі студійців нове покоління своїх продовжувачів як на професійній, так і аматорській ниві. З.Баконій є видатною особистістю в історії педагогіки краю, засновником авторської мистецько-педагогічної системи позашкільної художньої освіти. Він – Заслужений вчитель України, лауреат обласної премії ім. Д. Вакарова, нагороджений медаллю А.С.Макаренка. Складовими

його системи стали не лише адаптовані до вікових категорій вихованців елементи професійної художньої підготовки, що визнавалося на всіх рівнях, а й практика творчих пленерних екскурсій (1950-1960-ті роки), яка трансформувалася у діяльність таборів юних художників (1970-1980-ті роки). Педагогічне, мистецьке та громадське визнання студія Золтана Баконія отримала завдяки регулярній участі вихованців у десятках виставках дитячої творчості, починаючи з обласних і закінчуючи міжнародними. Понад 300 колишніх учнів педагога сьогодні продовжують працювати у мистецько-педагогічній галузі Закарпаття і України. Не лише професійні художники, скульптори, архітектори, педагоги, а їх діти і внуки, які тепер займаються в студії, зізнаються, що полюбили мистецтво на все життя. Саме він широко відкрив кільком поколінням студійців двері у світ прекрасного, розширив обрії естетичного світогляду, і тим самим заклав потужний фундамент традицій позашкільної художньої освіти. Ще в 30-х роках ХХ століття А.Ерделі, засновник Закарпатської школи живопису, розпочинав підготовку молодих художників і мріяв про відкриття в краї класичної художньої академії європейського взірця. Така ступенева система творчого відбору, виховання та навчання в цілісному вигляді завершила своє формування лише на початку ХХІ століття з відкриттям Закарпатського художнього інституту. Діяльність З.Баконія є важливим етапом вибудовування загальної системи професійної художньої освіти і забезпечувала чи не найважливіший її початковий щабель.

Сучасна школа образотворчого мистецтва Палацу дітей та юнацтва в Ужгороді продовжує започатковані її засновником традиції навчання і виховання і зараз заслужено носить його ім'я. Це 11 гуртків різних образотворчих напрямів: живопис, графіка, основи образотворчого мистецтва, ліплення, кераміка, фітодизайн, дитяча прикладна діяльність. З ними працюють досвідчені педагоги, кожен з яких – творча особистість, учасники міських, обласних, зарубіжних виставок. Студія імені З.С. Баконія є найкращим вшануванням його видатного внеску в справу розвитку художньої освіти всіх рівнів, продовжує жити і творити в ім'я високих гуманістичних ідеалів.

Одним із талановитих педагогів-продовжувачів справи З.Баконія є Ангеліна Андріївна Турак. Будучи колегою Золтана Степановича, вона понад 20 років разом з ним працювала в літніх і зимових таборах юних художників, а після його смерті гідно зберігала і примножувала традиції засновника. Життєвим стимулом для Ангеліни Андріївни завжди було її покликання – педагогічна робота, якій присвятила усю себе, віддаючи ласку, тепло дітям, зігріваючи любов'ю й увагою серця своїх учнів, продовжуючи виховувати і виводити на життєву стежину не одне покоління шанувальників образотворчого мистецтва. У 1989 році їй присвоїли звання “Відмінник народної освіти України”, а в 1994 р. – “Заслуженого працівника освіти України”. Вона – вчитель-методист, постійний лектор на курсах вчителів образотворчого мистецтва при обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. Цій ниві присвячено 53 роки педагогічної праці, тісно переплетеної з художньою творчістю.

Нехай не кожен із її гуртківців зможе стати художником, проте навчитися бачити прекрасне, мати смак та шанувати мистецтво — цього навчав Ангеліна Андріївна згідно педагогічного заповіту Золтана Баконія. “Заразити дитину малюванням — моє найперше завдання”, — ділиться вчителька тасмниціями

популярності серед талановитих дітей [1]. Понад півстоліття вона навчає дітей за допомогою паперу та простого приладдя створювати власний мальовничий світ. У студії Ангеліни Андріївни дитина не просто відтворює те, що засвоює. Завдяки своїй унікальності і неповторності вона їх розвиває, доповнює і вдосконалює. Ангеліна Андріївна відчуває талант у кожного учня, в доступній формі кожному робить підказки, виводить на правильний шлях сприйняття кольору, на оптимальну побудову композиції на папері, добираючи цікаві та посильні завдання, поступово їх ускладнюючи. І діти з великим захопленням поринають у чарівний світ мистецтва. Ангеліна Андріївна вміє всіляко зацікавити учнів, бо інтерес тут є визначальним стимулом, який спонукає їх до активної самостійної діяльності. “Сповідую головний принцип Баконія Золтана Степановича – надзвичайну любов до дитини, увагу до неї як до особистості і тверде переконання, що немає неталановитих дітей. За цей час через мої руки пройшло багато за віком та здібностями дітей. Понад 60 моїх вихованців стали професійними художниками” [5]. В цьому і полягає закон творчої поведінки, що забезпечує функціональний підхід до дитини, особливість методів позашкільного педагогічного процесу, які будуються на всілякому заохоченні максимального творчого самовиявлення дитини, багатстві вражень, створенні спеціально передбачених і організаційних оптимальних стосунків, які є джерелом продуктивної творчої діяльності і дитячої спільності [6].

Керована А.А.Турак студія, поряд із дотриманням, продовженням традицій, набуває і нових, продиктованих сьогоденням форм. Це – підтримка обдарованої дитини, виявлення і пошуки нахилів до того чи іншого виду образотворчої діяльності; організація виставок дитячої творчості, участь у різноманітних конкурсах; виїзди на пленери за межі міста, у мальовничі куточки краю; розвиток дитячої фантазії, уяви на основі реалістичного світосприйняття; вивчення традицій, звичаїв, народної творчості краю. Щороку студія звітується своєю роботою в формі традиційних тематичних та святкових виставок. До інноваційних напрямків розвитку художньої творчості слід віднести і такий метод роботи, як персональні виставки студійців, які презентують в спеціально обладнаному виставковому залі, яких за останні роки відбулося понад 30. Новими традиціями студії стають пересувні дитячі виставки, коли за межами студії і Падіюну виставляються твори багатьох дітей у великій кількості (60 – 100 малюнків). Такі пересувні виставки побували і за кордоном — у м. Бекешчаба в Угорщині, в м.Кральовскі Хлмец в Словаччині [2]. Проходять виставки після пленерів “Золота осінь”, “Казкова зима”, “Мальовнича весна”, “Великодня писанка”. Кращі роботи вихованців Ангеліни Андріївни, як колись Золтана Степановича Баконія, продовжують отримувати нагороди на обласних, загальноукраїнських та міжнародних виставках.

Вихованці студії підготували до друку казку “Карпатська чорниця”, в якій виконано понад 30 ілюстрацій. Розширюється співробітництво з різними видавництвами дитячої літератури, ілюструються книжки [3]. На замовлення видавництва “Ліра” студійці намалювали листівки до Дня Миколая та Різдва свят. В цьому вбачаємо ще одну вагому новацію в роботі студії.

Стали широко популярними виставки студійців за місцем роботи батьків: в обласній клінічній лікарні, міській дитячій лікарні, в центральній дитячій бібліотеці

ім. Д.Вакарова, в редакції газети “Срібна земля”, в музеї архітектури і побуту Закарпаття, в загальноосвітніх школах.

Студія образотворчого мистецтва “Падіону” відіграє велику роль у розвитку виховання підростаючого покоління, що сприяє створенню найефективніших умов для професійної орієнтації та самовизначення особистості. Добре поставлена робота в гуртку впливає на все життя учнів, і в багатьох випадках визначає їх майбутню професію. Власні напрацювання, найкраще з різних методик, увага до дитини та педагогічний талант Ангеліни Андріївни — запорука того, що в звичайного школяра прокидається хист до малювання, розвивається мистецький смак, на основі чого формується майбутній художник. Велика кількість студійців саме мистецький шлях обирають провідним в своєму житті, закінчують Ужгородський коледж мистецтв ім. А.М. Ерделі, вчаться в Закарпатському художньому інституті, в ВНЗ країни на художніх спеціальностях. Такі високі показники роботи студії є результатом талановито розробленої власної методичної програми Ангеліни Андріївни, яку можна охарактеризувати так: “Вчити легко, граючись”. Акварель, гуаш, графіка, пуантилізм (мозаїчний малюнок), цериграфія (графіка по вошеному паперу), солеграфія (малювання сіллю), гризайль (малюнок по мокрому одним кольором), монотипія, аерографія, витинанка, способи народного мистецтва, розпис, писанкарство, користування восковим олівцем, свічкою, батик та розпис шовку. Усьому вчить студійців Ангеліна Турак.

Як досвідчений педагог А.Турак є знавцем дитячих мрій, надій, сподівань. Саме їм, дітям, у подарунок пише книжки казок, віршів та пісень, які вийшли у Словаччині, в Угорщині [3]. Автор видала книжки “Казки з шухляди”, “Зимові сни”, “Замок вербовичка”, “Бабка, коцурик і сметанка”, “Прадідова яблунька”, “Великодній сон”, “Твоя писанка”, “Дивосвіт – писанка”. Поряд з методикою виконання різними техніками і навчанням малюванню, актуальним в книгах є виховання чемності, наполегливості, працелюбності, любові до навколишнього світу, розвиток уяви, збагачення внутрішнього світу дитини. Визначними є народознавчі аспекти – зразки народного одягу: українського, угорського, румунського, словацького, де дитина вивчає компоненти одягу, народну вишивку і її кольорову гаму, характеристику традиційного вбрання населення Закарпаття. Ангеліна Андріївна розробила і впроваджує нові перспективні форми і методи роботи з дітьми, а також забезпечує потреби особистості у творчій самореалізації та реалізації змістовного дозвілля. Вона сприяє постійному зростанню потенціалу творчої діяльності – бажанню систематично здобувати нові знання в художній галузі, вмінню творчо їх використовувати, експериментувати, досліджувати.

Але є ще одна галузь багатогранного таланту Ангеліни Андріївни. “Педагог — найперше”, — так про себе говорить Ангеліна Андріївна [4]. Проте, педагог-художник. Здається, що мистецтво розкрило перед нею всі свої таємниці. Живопис, графіка, вишивання, макраме, літературна обдарованість — ось неповний перелік її захоплень. Вона експонує власний живопис і графіку на районних, обласних звітних виставках, закордонних виставках (м. Шельм, Німеччина), персональних виставках (м. Бекешчаба, Угорщина, м.Грац, Австрія, м.Свидник Стронков, Кральовскі Хлмец,

Словаччина) [7]. Її живописні роботи експонувалися також у Чехії, Румунії, Канаді, за що була нагороджена чисельними дипломами та грамотами.

Аналіз становлення і розвитку системи позашкільної роботи з дітьми та учнівською молоддю в образотворчій студії Ужгородського Палацу дітей та юнацтва свідчить про наявність тут як вагомих десятилітніх традицій, так і педагогічних досягнень у сфері інноваційних підходів. Їх основоположником виступив художник-педагог Золтан Степанович Баконій, авторська система якого успішно працювала продовж понад 40 років. Ефективність та привабливість його методик зумовила їх подальше життя. Наступним етапом їх розвитку опікується Ангеліна Андріївна Турак – невтомний шукач нових форм і методів роботи з підростаючим поколінням. Продовж 1990-2000-х років визначальний позитивний вплив на творчий розвиток особистості, формування естетичних смаків дітей здійснювала саме вона. Важливість досвіду її багатогранної діяльності важко переоцінити. Безумовно, її підходи базуються на особистісних даних педагога – художника, традиціях художньо – мистецького життя краю, спадкоємності методик, успішно застосованих яскравими попередниками і, хочеться вірити, гідними продовжувачами. Адже через гармонію душі пролягає шлях до гармонійного розвитку суспільства.

Ангеліна Андріївна Турак зі своїми маленькими учнями

Л і т е р а т у р а

1. Дяченко Н. Квіти її долі. – Срібна земля. – 2 березня. – 2004.
2. Замок фантазій, який буде Ангеліна Турак. – Ужгород. – 27 березня. – 1999.
3. Мальовничі подарунки Ангеліни Турак. – Ужгород. – 1999. – 28 листопада.
4. Продовжуючи старе, поповнюємо новим. – Вісті тижня. – 21 листопада. – 1998.
5. Сила її картин змушує помріяти... – Рідна земля. – 27 березня. – 1999.
6. Сущенко Т.И. Педагогический процесс во внешкольных учреждениях. - К.: Радянська школа, 1986.

**Якименко О.Г.,
м. Київ**

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЛІСОТЕХНІЧНИХ ВУЗІВ

У статті аналізуються концептуальні підходи до формування екологічної культури студентів, визначаються основні характеристики.

Погіршення екологічної ситуації в Україні викликає стривоженість суспільства, яке все більше розуміє, що розв'язання гострих екологічних проблем потребує адекватної підготовки населення до взаємодії з природою. При цьому слід долати традиційні уявлення людини про екологічні проблеми як такі, що спричинені лише зовнішніми факторами. Насправді ж ці проблеми значною мірою породжуються самою людиною, її поведінкою та свідомістю. Тому вчені приходять до висновку, що додання кризових явищ у природі потребує, передусім, розв'язання відповідних психологічних проблем, воно повинно спиратися на суттєві зміни наявного (антропоцентричного та технократичного) типу екологічної свідомості людини.

Формування екологічної культури, гармонійних відносин людини й природи посідає в Україні особливе місце. Чорнобильська катастрофа, високий рівень радіаційної, хімічної забрудненості довкілля привели до зростання захворюваності і смертності населення, скорочення тривалості життя, втрати величезної площі сільськогосподарських угідь, безповоротного зникнення окремих класів, родів та численних видів рослин і тварин. Тому ставлення людини до природи розглядається як важлива громадянська характеристика особистості [1].

Підвищення екологічної свідомості і культури громадян України в умовах надзвичайно складного економічного та екологічного становища має важливе загальнодержавне значення. Воно сприятиме розв'язанню соціальних, економічних, екологічних і геополітичних проблем. Аналіз тенденцій глобальних, регіональних і локальних змін у природних екосистемах та біосфері загалом свідчить про нагальну потребу формування у молоді ґрунтовних екологічних знань, культури спілкування з природою, необхідних навичок раціонального природокористування.

Мета цієї статті полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні різних підходів до формування екологічної культури студентської молоді.

Відомо, що вища освіта має загальновизначену мету – підготовка висококваліфікованих фахівців. Спрямованість підготовки майбутнього спеціаліста за своїм змістом має бути професійною, тому студента треба орієнтувати на такі цінності, як засвоєння майбутньої професії, опанування професійною майстерністю тощо [9].

Безперечно, цікавим є дослідження І.Д. Беґа щодо становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. На його думку, “умовою і засобом